

**SKOLPORTENS PUBLIKATIONSSERIE FÖR
DOKUMENTERAT UTVECKLINGSARBETE**

**MILJÖN SOM DEN
TREDJE PEDAGOGEN**
Att skapa nyfikenhet, lek,
lärande och trygghet för
de yngsta genom en
inbjudande miljö

FÖRFATTARE:

Rima Somi

SKOLPORTEN

UTVECKLA SKOLAN

11/2020

SAMMANFATTNING

DENNA ARTIKEL BESKRIVER ett gemensamt utvecklingsarbete mellan pedagoger, barn och föräldrar på en småbarnsavdelning med projektet ”Miljön som den tredje pedagogen” i fokus. Genom att ta hänsyn till läroplanen för förskolan, relevant litteratur och förskolans utbildningsplan bjöds pedagoger, barn och föräldrar in att delta i en process där olika delar flätats ihop till en röd tråd för att skapa en inspirerande lärandemiljö. Detta miljöprojekt har inneburit många roliga och givande moment under förberedelserna och resultaten tyder på att barn, pedagoger och föräldrar under projektets gång fått ett bättre välmående samt att barnens kunskap, nyfikenhet och lust att lära ökat.

Rima Somi är lärare för yngre åldrar, arbetslagsledare och arbetar på Skogsstigens förskola i Nacka. E-post: aktivazonen@outlook.com

Denna artikel har den 17 november 2020 accepterats för publicering i Skolportens artikelserie för dokumenterat utvecklingsarbete.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens serie för dokumenterat utvecklingsarbete, ”Utveckla skolan”: www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

BAKGRUND	7
Syfte	8
Frågeställningar	8
METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
Kvalitativ undersökning/observationer	9
Litteratur/forskning	9
Fysiska miljön	10
Materialets och estetikens betydelse för miljön	11
Pedagogiska miljön	12
PROBLEMBESKRIVNING & PROCESS	15
Analysering av behoven i inommiljön	15
Detaljerad skiss över lokalen	15
Undersöka barnens intressen	16
Pedagogiskt förhållningssätt	16
RESULTAT OCH DISKUSSION	17
Frågeställningar	17
SAMMANFATTNING	21
REFERENSLISTA	23
BILAGOR	25
Bilaga 1: Före och efterbilder på inommiljön	25
Bilaga 2: Intervjufrågor till föräldrar	27
Bilaga 3: Observationsmall	28
Bilaga 4: Mitt barns intressen och tankar	30
Bilaga 5: Gudrun Malmers matematiska ordlistor	31

BAKGRUND

MITT FÖRSTA MÖTE med småbarnsavdelningen på Skogsstigens förskola i Nacka var i samband med lämning av mitt eget barn på avdelningen. Jag möttes av en inne- och arbetsmiljö med några utmaningar, där jag ur en förälders synvinkel upplevde att den fysiska och pedagogiska miljön inte var tillrättalagd. När jag ställde frågor till pedagogerna¹ om verksamhetens innehåll upplevde jag att det fanns utrymme att förbättra deras möjligheter att lättare nå verksamhetsmålen. Jag bildade mig uppfattningen om att en förändring i den gemensamma lärmiljön för pedagoger och barn var nödvändig och skulle vara välkommen. En tjänst blev några månader senare ledig på avdelningen och jag tog chansen att söka arbetet som arbetslagsledare då jag fick en tydlig vision kring hur jag kunde förändra helheten i miljön till det bättre. Mycket riktigt fick jag under min anställning bekräftat att det fanns både utrymme och en vilja hos föräldrarna och pedagogerna att förändra miljön. De såg en stor potential till att utveckla miljön för att öka barnens lust till lek och lärande. Ledningen hade en tydlig struktur kring vilken verksamhet de önskade för barnen och jag var tydlig med vad jag kunde erbjuda och förändra.

Redan under första mötet med mina blivande kollegor pratade vi i arbetslaget bland annat om barnens sociala, emotionella och motoriska utveckling, och tack vare min mångåriga erfarenhet inom skola och förskola insåg jag vikten av att omorganisera innemiljön och därmed skapades idén till projektet ”Miljön som den tredje pedagogen”.

Björklid (2005) lyfter fram och beskriver forskning kring barns lärande och den fysiska miljöns betydelse och visar att utifrån miljöpsykologiska aspekter har den fysiska miljön betydelse för huruvida

barnet känner sig välkommet eller inte. Även den estetiska kvalitén har betydelse på det fysiska och psykiska välbefinnandet:

Den fysiska miljön skapar såväl förutsättningar som hinder för lek och lärande. Om den fysiska miljön upplevs som otillgänglig, otrygg och understimulerade, utforskar och leker inte barn i den miljön, vilket i sin tur kan hämma barnets utveckling både fysiskt, kognitivt och socialt. (Björklid 2005 s. 169)

Avdelningen jag skulle komma att forma bestod av ett rum med ett angränsande separat vilorum och ett litet skapanderum utanför avdelningen, vilket pedagoger upplevde som en begränsning i relation till barngruppsantalet. Frågan var nu hur jag kunde presentera och visa möjligheterna i lokalen istället för begränsningar och hur vi tillsammans i arbetslaget på bästa sätt kunde utnyttja varje utrymme till fullo för att skapa olika sociala och inspirerande stationer/mötesplatser för barnen.

Den fysiska, estetiska och pedagogiska miljön är ett första möte mellan barn, pedagoger och material. Miljöns utformning utgör därmed en stor del av den möjlighet förskolläraren kan erbjuda barnen till att utmanas och stimuleras socialt, emotionellt, kognitivt och motoriskt. Men hur går man tillväga för att skapa en tydlig miljö där en helhet bildas? I kapitel 3 som handlar om problembeskrivning och process går det att följa alla steg som togs för att få en klar struktur i val av innehåll och utformning av miljön.

Det är viktigt att ta tillvara på varje barns intresse och värna om ett gott samarbete med ett gemensamt förhållningssätt i arbetslaget. Att göra föräldrar delaktiga i barnens utveckling och lärande genom en

¹ Jag har i artikeln valt att använda mig av begreppet pedagoger istället för barnskötare då mina kollegor genom min vägledning lämnats utrymme till att använda pedagogik under projektets gång och enligt mig är likvärdiga pedagoger.

öppen dialog och informera om de steg man tar i verksamheten är enligt min åsikt avgörande för att skapa en vi-känsla. Tillsammans kan man skapa de bästa förutsättningarna för att lyckas forma en så bra miljö som möjligt och skapa en meningsfull vardag.

Begreppet "Miljön som den tredje pedagogen" omfattar dels den fysiska, kulturella och sociala miljön och dels pedagogernas motiv, strukturer, organisation, utforskande och genomförande av idéer.

SYFTE

SYFTET MED DENNA artikel är att beskriva hur man som pedagog genom en stegvis process kan finna de rätta verktygen för att analysera, dokumentera och utveckla detaljerna i en verksamhet utifrån de aktuella behoven som behöver tillgodoses i miljön.

Genom att fläta ihop barnens intressen, läroplanen, utbildningsplanen och relevant litteratur kan pedago-

ger tillsammans skapa detaljerade pedagogiska rum i rummen där varje mötesplats/station har en genomtänkt plan och mening. Detta genom att ta tillvara på varje individs behov och förmågor där barnen erbjuds en överraskande, utmanande och välkomnande omgivning (se bilaga 1).

FRÅGESTÄLLNINGAR

1. Hur kan man gå tillväga för att öka barns, kollegors och föräldrars välmående?
2. Hur skapar man en inspirerande och pedagogisk miljö?
3. Hur tar man på bästa sätt tillvara barnens intressen i verksamheten?

METOD OCH GENOMFÖRANDE

KVALITATIV UNDERSÖKNING/OBSERVATIONER

FÖR ATT UNDERSÖKA om projektets syfte uppnåts genomförde jag en kvalitativ undersökning med utgångspunkt i ”semistrukturerade intervjuer” som grund, vilket innebär att man har en frågelista som man följer. Fem utvalda föräldrapar, vars barn gick på avdelningen före och efter projektets gång deltog. Alla föräldrapar blev enskilt intervjuade och inspelade på samma sätt genom att samma frågelista följdes (se bilaga 2) och föräldrarna fick tillsammans med en pedagog diskutera och berätta om sina upplevelser. Målet var att analysera om föräldrarna upplevde några förändringar i miljön som helhet vid projektets avslut. Genom denna metod ville jag få så tillförlitliga och ärliga svar som möjligt samt få möjlighet till fördjupning och kartläggning av samtalen. Detta för att analysera om projektets mål uppnåts och vad som behövde utvecklas på avdelningen ytterligare.

Jag har även inspirerats av Wåga & Wiljas utvärderingsmodell (2018) genom en av förskolornas reviderad observations- och reflektionsmall för att följa och dokumentera varje enskilt barn utifrån förändringarna i miljön genom projektets gång (se bilaga 3). Under gemensam reflektionstid och vid egen planeringstid har jag tillsammans med arbetslaget och även enskilt observerat, analyserat och reflekterat över om och i så fall hur vi pedagoger genom detta projekt har påverkat barnens välmående och utveckling. Vidare har vi pedagoger även undersökt om barnen har blivit inspirerade av den fysiska och pedagogiska miljön och i så fall på vilket sätt och vad vi förbättrat.

LITTERATUR/FORSKNING

VAD VERKSAMHETEN I förskolan ska innehålla styrs av skollagen och läroplanen för förskolan, relevant litteratur och utbildningsplanen. En läroplan förändras kontinuerligt och speglar vad som sker i samhället och vad forskning kommer fram till. För att tydliggöra helheten i valen av innehåll i miljöerna som skapats har jag strukturerat ett urval ur de styrdokument och litteratur så som bland annat läroplanen för förskolan Lpfö 18 (Skolverket 2018), Vygotskijs

(1995) teorier, Malmers (2002) matematiska ordlistor och utbildningsplanen för Ektorps skolenhets förskolor (2020) vilket jag använt mig av.

SOM JAG TIDIGARE nämnt utgör miljön en viktig roll i barnens psykiska och fysiska välbefinnande. Den fysiska miljöns utformning kan skapa förutsättningar eller bli ett hinder i lärande, socialt samspel och delaktighet. Att tillrättalägga den fysiska miljön är därmed ett första steg i en förändringsprocess i verksamheten. Den fysiska miljön innefattar bland annat delar i den synliga miljön så som lokal, samlingsrum, möbler, ljus- och ljudmiljö, färg och material.

Genom att i detta projekt bilda en helhet i den fysiska, miljöestetiska och pedagogiska miljön kan vi pedagoger se på och tala om "Miljön som den tredje pedagogen". Detta genom att rummen är utformade och tillrättalagda på ett inbjudande sätt och materialet är lättillgängligt för barnen vilket i sin tur bidrar till att barnen blir mer självgående och självständiga.

Odegard (2015) beskriver i boken Återbruk som kreativ kraft "rummet som den tredje pedagogen".

Rummet som den tredje pedagogen är ett begrepp från Reggio Emilia, där förskolorna arbetar efter en princip om att minst tre pedagoger har stor inverkan på barns lärande. Den första pedagogen är de andra barnen, den andra pedagogen är pedagogerna själva. Den tredje pedagogen är rummet. De tre olika pedagogerna jämföras i den pedagogiska filosofin. (Odegard s.52)

Vår förskolas utbildningsplan (Ektorp skolenhets förskolor 2020) har bidragit till inspiration i utformandet av innehållsrika miljöer fyllda med olika stationer/mötesplatser vilket innebar att strukturera upp olika rum i rummet. De olika rummen som skapades under projektets gång hade tydliga syften och bidrog till att varje vrå på avdelningen utnyttjades och kom att bilda en helhet där barnen kunde leka fritt över stationsgränserna.

I utbildningsplanen (ibid.) beskrivs vikten av att arbeta genom en innehållsrik miljö:

En innehållsrik miljö för oss innebär att det finns många olika stationer/mötesplatser för olika göranden som väcker barnen tankeprocesser och som i sin tur leder till utforskande och kreativa utmaningar. Alla sinnen skall kunna stimuleras genom användandet av olika slags material. (ibid. s. 18)

Vidare beskriver utbildningsplanen att pedagogerna på förskolan tror på barnens förmågor och lägger stor vikt vid barnens medinflytande i miljön. Genom att utnyttja ett stort tomt utrymme på avdelningens vägg skapades tillsammans med barnen, med användning av olika slags material, en sensorisk aktivitetshörna som väckte barnens sinnen, motorik och språk till liv.

Vi pedagoger arbetade med områden som lukt, smak, syn, känsel, hörsel, teknik, matematik, musik, dans, lek, litteratur och sensoriskt material. Barnen fick vara med i uppbyggnaden av miljöerna och genom enkäten "Mitt barns intressen och tankar" (se bilaga 4) som besvarades av föräldrarna inkluderades barnens intressen och medinflytande i miljön.

Genom att söka material på sociala medier och göra föräldrar, kollegor och vaktmästare delaktiga lyckades arbetslaget tillsammans med barnen skapa estetiskt tilltalande stationer/mötesplatser. Att återanvända oss av mestadels befintligt material var dessutom ett sätt att arbeta för en hållbar utveckling (se Sensoriska aktivitetshörnan – bilaga 1 figur 1).

Att väcka intresse och förståelse för målområden såsom teknik, natur och matematik är viktigt för barnens rätt till lärande och utveckling. I Skolinspektionens (2017) bedömningar för kvalitetsgranskning "Förskolans arbete med matematik, naturvetenskap och teknik" kan man läsa följande:

Ett målinriktat arbetssätt behöver tillämpas i både spontana vardagssituationer och i mer planerade aktiviteter, så att matematik, naturvetenskap och teknik ingår som en del av helheten i förskolans undervisning. (Skolinspektionen 2017 s.6)

Genom den sensoriska aktivitetshörnan och även genom en naturhörna har kreativa stationer/mötesplatser skapat plats för barnens möjligheter att utforska kreativt genom ett lustfyllt lärande. Matematik, naturvetenskap och teknik har därmed flätats ihop och fått ta plats som en naturlig del i miljön.

I läroplan för förskolan Lpfö 18 (Skolverket 2018) kan man läsa att förskolan på olika sätt ska ge varje barn förutsättningarna att utvecklas genom att till exempel skapa och uttrycka sig, kommunicera upplevelser erfarenheter och tankar genom olika estetiska uttrycksformer. Enligt min erfarenhet speglar den fy-

siska utformningen av miljön bland annat verksamhetens barnsyn och hur man som pedagog värderar olika aktiviteter. Genom enkäten "Mitt barns intressen och tankar" (se bilaga 4) framkom att varje barn hade estetiska intressen. Därmed tog vi pedagoger tillvara på den skapande verksamheten och integrerade barnens intressen i verksamheten genom att erbjuda en plats för sång, musik, dans, teater, konst och skapande i överflöd. Detta bidrog även till att det sociala samspelet ökade och barnen fann en gemenskap i de estetiska uttrycksformerna. Inskolningar flöt även på smidigt då barnen kände igen delar i vår dagliga verksamhet. Genom att vi pedagoger integrerat delar av enkäten "Mitt barns intressen och tankar" i de dagliga aktiviteter skapades en trygghet vid lämningar och under

dagen. I målen och riktlinjerna för förskolan kan man i läroplanen vidare läsa att "Förskollärare ska ansvara för att varje barn får ett reellt inflytande över arbetssätt och innehåll" (Skolverket 2018 s.16).

Linder (2016) framhåller att en vacker pedagogisk genomtänkt miljö inte är tillräckligt för att skapa en god miljö. En aspekt som inte får glömmas är vikten av att vi pedagoger ser och reflekterar över vårt förhållningssätt och ser över de osynliga miljöerna vi rör oss i. Det handlar bland annat om till exempel vår barnsyn, kunskapssyn, normer och värden. Under projektets gång har vi pedagoger även lagt stor vikt vid vårt förhållningssätt och barnen har haft inflytande över arbetssätt och innehåll genom att vara medskapande under processens gång.

MATERIALETS OCH ESTETIKENS BETYDELSE FÖR MILJÖN

LINDER (IBID.) BETONAR vidare vikten av att alla våra sinnen behöver utmanas och upplevas och att val av material har stor betydelse i miljöns utformning.

Valet av material har stor betydelse för vad barnen och vi kan uppleva. Form, färg, doft, strukturer och andra egenskaper har stor betydelse för vad barnen samlar för referenser och hur hen går vidare i mötet med omvärlden. Barnen har rätt att möta olika typer av material. Vad vi erbjuder signalerar också vad vi tror att barnen kan. Hur signaleras tillit till deras förmåga att hantera och ta ansvar för material och miljöer? Ju yngre barn desto viktigare. (Linder 2016 s. 139)

Under miljöprojektets gång konstaterades att de yngsta barnen (1-3år) kunde ta ansvar för både miljö och materialet som erbjöds och tankarna kring material hölls ständigt levande. Genom att återanvända återbruksmaterial kunde vi pedagoger skapa oändligt mycket tillsammans med barnen. Odegard beskriver värdet av återbruksmaterial och menar att "Återbruksmaterial är material vi skulle kasta om vi inte hade sett deras potential att användas minst en gång till" (Odegard 2015 s. 54).

En tanke väcktes inom arbetslaget när vi diskuterade användandet av återbruksmaterial. Genom att tänka steget längre såg vi pedagoger potential i att

återanvända alla olika typer av material, ett exempel kan ses i fantasihörnan (se bilaga 1 figur 3) där vi pedagoger hittade ett skåp från förrådet som återskapades till en kiosk genom att använda estetiska redskap. En fantasi utan begränsningar är nyckeln till oändliga möjligheter för vad man kan åstadkomma med hjälp av kreativa sinnen och tankar. Som pedagog måste man våga tänka utanför ramarna för att kunna skapa någonting ur "ingenting".

Vikten av innehållet i miljön, i form av antalet leksaker och vilken typ av leksaker vi pedagoger erbjöd eller skapade i rummet, hade stor betydelse för lekens utformning och även i hanteringen av hur vi alla kunde vara rädda om vår gemensamma miljö. Genom att vara närvarande i leken visade vi pedagoger barnen hur man kunde ta hand om leksakerna genom att leka varsamt och plocka undan efter oss innan övergångar när man var klar. Självklart fick barnen även de spara sina konstruktioner eller pausa lekar om man ville fortsätta leka senare.

Montessori (1998) beskriver hur vi vuxna ibland har förutfattade meningar och drar slutsatser om att barn finner ett nöje i att ta sönder, demontera och förstöra leksaker. Och att detta i själva verket är ett uttryck för ett missnöje och ett misslyckande från de vuxnas sida som skapat denna egenskap genom att inte erbjuda barnen de rätta sakerna att hantera. Montessori (ibid.) menar att om barnen inte hittar

en mening eller ett intresse i leksakerna blir barnet bland annat likgiltigt och får bristande uppmärksamhet. Denna aspekt uppmärksammade vi pedagoger både innan och under projektets gång. Tillgången till inspirerande material och placeringen av materialet hade stor betydelse för barnens välmående, lust att leka och utvecklandet av fortsatta intressen.

Ett exempel på leksakernas funktion och miljöestetikens betydelse i form av estetiska och kreativa delar av arkitektur kan man finna i det rum som blev en populär mötesplats/station – bygg och ljushörnan (se bilaga 1 figur 2). För att kunna skapa fler

rum i rummet behövdes en avgränsning genom en vägg eller grind. Då de färdiga alternativen var dyra skissade jag en borg och en stor träskiva inhandlades med hjälp av vår vaktmästare och träslöjds lärare. Genom samarbete skapades en estetiskt tilltalande borg som väckte barnens nyfikenhet. Lingonborgen, som den kom att kallas, med dess konstruktion bidrog till att leken och leksakerna höll sig inom rummet och genom att fylla borgen med utvalt bygg- och konstruktionsmaterial väcktes barnens lekar och de sociala samspelet till liv.

PEDAGOGISKA MILJÖN

UNDER SKAPANDET AV de olika pedagogiska rummen inleddes en diskussion om ett gemensamt förhållningssätt genom en språklig grund i vardagen där barnens och pedagogernas språk inkluderades i en helhet i miljön. Malmer (2002) presenterar matematiska ordlistor i boken ”Bra matematik för alla – Nödvändig för elever med inlärningssvårigheter”. Ordlistorna blev ett självklart val att använda i det pedagogiska arbetet (se bilaga 5).

Genom att rama in och lägga upp de matematiska ordlistorna i varje utformad station/mötesplats fick arbetslaget möjlighet att utveckla ett gemensamt förhållningssätt i vårt matematiska språkbruk. Genom ordlistan har vi pedagoger använt grundläggande matematiska begrepp i vardagliga situationer med barnen. För att nämna några exempel har jämförelseord använts vid tillfällen som inne- och utelek, blöjbyten, dans, påklädning och vid maten. Tillsammans med barnen har vi pedagoger använt matematiska begrepp såsom vilken grönsak, leksak, spade, sten, figur är störst/minst. Dans med sjalar har använts som ett matematiskt medel genom att använda begrepp som t.ex. att visuellt måla högt/lågt, högre/lägre måla från sida till sida i dansen och många fler begrepp.

Malmer (ibid.) betonar vikten av att erövra det matematiska språket genom tidiga pedagogiska insatser. Hon menar att man som pedagog kan skapa situationer för eleverna att kunna samla erfarenheter och därmed undvika att brister i språket blir en barriär i framtiden. Min tanke har varit att man redan tidigt i

förskolan kan påbörja det matematiska språket som en integrerad del i undervisningen genom ett lustfyllt lärande och därmed ge barnen olika begrepp som ger ett språkligt försprång i livet. Orden i de matematiska ordlistorna förbereder barnen inför det livslånga lärandet och skolan. Edlund (2016) framhåller vikten av pedagogernas närvaro där man som pedagog ska låta barnen utforska och lösa problem, man kan bland annat läsa:

Genom att använda sin kropp och knopp och utforska kreativa rum, med olika slags material och för barnen intressanta frågor och problem, kan de utveckla sitt logiska tänkande tillsammans med nyfikna och intressanta pedagoger. (Edlund 2016 s. 7)

Utformandet av en ombonad problemlösarnhörna som den enda fasta station i rummet utmanade barnens tankeprocesser och problemlösningssförmågor. Detta skapade även ett intresse för matematik, färg och form. Bordet och stolarna sågades av för att anpassas efter barnens nivå och ett hål borrades i bordet för att göra plats för ett parasoll. Med stöd av pedagog utmanades barnen inom olika områden i leken såsom att bland annat räkna, lägga pussel och flytta klossar (se bilaga 1 figur 4). Denna station kom att kallas för mysbojan av de äldre barnen och användes aktivt både enskilt och tillsammans med en vuxen. Att jämföra och leka med begrepp genom Malmers matematiska ordlistor som en naturlig del i leken blev i projektet ett sätt för oss pedagoger att utmana

barnen i deras tankeprocesser och problemlösningsförmågor.

Vygotskij (1995) framhåller att den individuella utvecklingen och prestationen är beroende av omgivningen där lärandet och utvecklingen sker i ett sammanhang, vilket det sociokulturella perspektivet framhåller. Fantasin och kreativiteten finner man i tidig

ålder och barnen imiterar de vuxna i leken genom att bearbeta och uppleva intryck som skapar nya verkligheter utifrån barnens intressen och behov. Genom att tillrättalägga den fysiska och pedagogiska miljöns alla delar har en plattform skapats för möjligheter till möten och därmed för lust till lärande (ibid.)

PROBLEM- BESKRIVNING & PROCESS

ANALYSERING AV BEHOVEN I INNEMILJÖN

FÖRSTA STEGET MOT en förändring på småbarnsavdelningen var att analysera behovet i miljön genom att besöka avdelningen, träffa pedagoger, barn och föräldrar för att skapa mig en tydlig bild kring vad som behövde förbättras och vilka önskemål som fanns.

Bland önskemålen från föräldrar, barn och pedagoger fanns en längtan efter en lugnare och mer strukturerad miljö som kunde inspirera till lärande och skapa trygghet.

DETALJERAD SKISS ÖVER LOKALEN

ANDRA STEGET VAR att jag fotograferade lokalen för att få en vision kring vad som skulle tydliggöras. Det som stod klart i detta fall var att den fysiska miljön utgjorde hinder för möten mellan barnen och mellan de vuxna och materialet. Jag började med att utformade en detaljerad plan genom en tydligt detaljerad skiss över avdelningen som bland annat beskrev hur möbler, leksaker, pedagogiskt innehåll och aktivitets schema skulle utformas. Den lilla lokalens kommande innehåll utformades utifrån läroplanen, utbildningsplanen, relevant litteratur, barnens intressen och olika pedagogiker. Utifrån prioriterade områden skapades miljöer för att forma estetiska och kreativa stationer/mötesplatser. För att tydliggöra områdena satte jag med hjälp av mitt arbetslag upp rubriker i varje rum för alla våra arbetsområden, detta tillsammans med innehållet i miljön skapade en unik berättelse.

En fråga som uppkom under processens gång var ekonomin. Arbetslaget skapade miljöer med en begränsad budget genom en detaljerad plan. Genom att jämföra priser på internet, återanvända material, vara kreativa i skapandet och göra omgivningen delaktig kunde en låg budget hållas.

Att tillrättalägga möbler genom att ställa dem på rätt plats, men även ta bort överflödiga möbler var ett första steg till att skapa och avgränsa olika rum i rummet.

Att återanvända material från förråd, få begagnade saker från vänner, pedagoger och butiker samt att göra föräldrarna delaktiga var ett vinnande koncept för att kunna genomföra miljöprojektet. I sista hand inhandlades billigt material, se exempel träskivan – Lingonborgen (bilaga 1 figur 2).

UNDERSÖKA BARNENS INTRESSEN

TREDJE STEGET VAR att dela ut enkäten ”Mitt barns intressen och tankar” till föräldrarna för att göra dem delaktiga och inkludera barnens intressen som en naturlig del i miljön (se bilaga 4). Arbetslaget formade tillsammans en så pedagogisk miljö som möjligt utifrån barnens intressen där varje innehåll i stationerna/mötesplatserna hade en genomtänkt plan och mening för att stimulera varje barns nyfikenhet, lek, språk, utveckling och lärande. Genom den nya miljön erbjöd

vi pedagoger varje barn en överraskande, utmanande, välkomnande och mer estetiskt tilltalande plats med större möjligheter till delaktighet och spänning. Föräldrar hölls uppdaterade genom utförligt skrivna månadsbrev som kompletterades med bilder och videoklipp som dagligen lades upp på det sociala nätverket Instagram. På så vis följde föräldrarna dagligen varje steg i barnens aktiviteter och uppbyggnaden av vår gemensamma miljö.

PEDAGOGISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

FJÄRDE STEGET VAR att rannsaka oss själva som pedagoger och se över vår barnsyn och kunskapssyn som avspeglas i miljön och i det gemensamma förhållningssättet. I vårt fall behövde vi pedagoger fokusera på ett gemensamt pedagogiskt språk i kunskapsökandet tillsammans med barnen och att skapa ett

pedagogiskt innehåll med en gemensam plan som genomsyrade varje station/mötesplats. Utvald litteratur anpassades efter innehållet i varje rum. Syftet var att ge litteraturen och språket ett djup för att väcka barnens tankeprocess och utmana dem till utforskande.

RESULTAT OCH DISKUSSION

MED UTGÅNGSPUNKT I mina frågeställningar och svar från intervjuerna och observationer av barnen följer

nedan en sammanfattning av de resultat och förändringar miljöprojektet har bidragit till att utveckla.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur kan man gå tillväga för att öka barns, kollegors och föräldrars välmående?

Att skapa en pedagogisk, fysisk och estetisk tilltalande miljö med fokus på barnens intressen har visat sig vara en av grundpelarna för att locka in barn, föräldrar men även kollegor till att hjälpa till i skapandet av en inspirerande miljö. Den inspirerande miljön har i sin tur bidragit till att barn och pedagoger funnit glädje i att gå till förskolan/arbetet då den gemensamt skapade miljön rymts av glädje i allt från väggar och tak till golv och inredning då varje vrå av lokalen utnyttjats. Miljön blev som en tredje pedagog genom att miljöns olika delar tillrättalades och anpassades efter barnens behov och förmågor vilket bidrog till att barnen blev mer självgående och självständiga i leken och kunskapssökandet.

I intervjuerna framkom att samtliga föräldrar kände ett ökat välmående under projektets gång. Man kände en större trygghet i att lämna barnen på morgonen då man hade fått vara delaktig i utformandet av avdelningen och fick följa processen stegvis genom månadsbrev och dagliga uppdateringar på Instagram. Föräldrarna hade med andra ord fått vara med på barnens dagliga resa. Här följer en av föräldrarnas upplevelse av förändringen:

Månadsbrev och Instagram är väldigt uppskattade då vi får se vad barnen gör och hur de utvecklas genom allt ni gör. Vi har verkligen valt rätt förskola.

När föräldrarnas välmående ökade upplevde vi pedagoger att detta avspeglades i deras bemötande vid lämningar, hämtningar, på föräldramöte och utvecklingsamtal genom en mer positiv atmosfär och givande samtal. Vi upplevde även en särskild skillnad vid lämningar som nu gick smidigare då barnen lätt hittade en aktivitet på morgonen så fort de landade på avdelningen vilket våra observationer före och efter projektets gång visade. En förälder beskrev lämningarna:

Det känns tryggt att lämna barnen på morgonen, det är uppenbart att de trivs och att ni verkligen bryr er och finns där för dem.

En faktor som gjorde skillnad var att vi pedagoger erbjöd barnen någonting specifikt ur det som framkommit genom enkäten "Mitt barns intressen och tankar" (se bilaga 4). Med hjälp av enkätsvaren skapades en individuell plan för att fånga barnets intresse och skapa en trygghet i överlämnandet på morgonen.

Samtliga föräldrar tyckte att vi pedagoger lyckats bygga upp tydliga pedagogiskt inspirerande miljöer och att barnens intressen tagits tillvara på vilket gjorde positiv skillnad i samtliga barns välmående. Under intervjuerna uttryckte föräldrar sin syn på miljön, en förälder uttryckte följande:

Det är en enorm skillnad på den pedagogiska verksamheten före och efter förändringen. Miljön är nu inbjudande och levande.

Mötesplatserna/stationerna, i form av olika rum i rummet, bidrog till att barnen kunde delas upp i mindre grupper och till att barnantalet inte märktes i lika stor utsträckning. Observationer av barngrupperna visade att det blev en lägre ljudnivå och att samspelet mellan barnen blev bättre och ökade då det fanns fler rum att välja mellan och det skapade utrymme för avskildhet vid behov. Därmed fick barnen mötas i ett lugnt socialt sammanhang och alla pedagoger fann ett lugn i den dagliga strukturen där rutiner flöt på och barnen blev självständiga i allt större utsträckning.

Pedagogerna kände sig delaktiga genom processens gång och beskrev miljön som mysig, lugn och harmonisk vilket även ökade deras välmående. Pedagogerna kände sig under utvecklingsprocessens gång inkluderade i förändringen då deras röster, tankar och kunskaper togs tillvara. Jag anpassade som arbetslagsledare mina enskilda planeringar efter hur det såg ut i barngruppen. Pedagogerna inkluderades i mina enskilda planeringar genom att tydliggöra vad jag planerade när jag inte var i barngrupp. Jag bjöd in mitt arbetslag till reflektioner när min planering var klar för att skapa en gemensam plattform av respekt för varandra. Detta i sin tur bidrog till att pedagogerna kände sig delaktiga och kompetenta nog för att bolla tankar med. En pedagog uttryckte en känsla av ett ökat självförtroende genom att ha blivit lyssnad på och hade tidigare känt sig oanvändbar och placerad i ett fack som en barnskötare som endast skulle och kunde byta blöjor. Alla pedagoger kände nu en gemenskap och ett pedagogiskt kunskapslyft. Den öppna kommunikativa miljön och att jag som arbetslagsledare visade och i ord uttryckte min tacksamhet för mina kollegor skapade en gemenskap, enighet och ett ökat välmående där alla pedagoger varje dag ville gå till arbetet för att få skapa olika miljöer, dela skratt och utvecklas kunskapsmässigt tillsammans med barn och kollegor. Ett flertal föräldrar uttryckte även att de upplevde att pedagogerna var gladare när det nya arbetslaget och projektet bildades.

Vidare kan jag konstatera att intervjuerna och observationerna pekar mot samma tydliga resultat. I samband med att klimatet i miljön förändrades fick barn, föräldrar och pedagoger ett ökat välmående vilket framkom i de kvalitativa intervjuerna, i kundundersökningen, under utvecklingssamtal, föräldramöten, samt vid lämning och hämtning. Föräldrar upplevde att innemiljön var inspirerande, pedagogisk och att barnens intressen togs tillvara och integrerades i utformningen av miljön. Barnens sociala, emotio-

nella och motoriska aktivitet påverkades positivt och flertalet föräldrar som bor långt ifrån förskolan valde just vår avdelning då miljön, strukturen och helheten lockade. Miljön var tydligt anpassad efter varje barns individuella behov och utveckling vilket även gjorde att vi pedagoger kunde öka barnantalet på avdelningen då föräldrar kände trygghet i vår förnyade avdelning.

Hur skapar man en inspirerande och pedagogisk miljö?

Efter det genomförda projektet kan man som jag ser det skapa en inspirerande miljö genom att välja ut de delar i utbildningsplanen, läroplanen och litteratur som är relevanta för den egna verksamheten i kombination med barnens individuella intressen, behov och förutsättningar. Vilken del i miljön man behöver lägga fokus på och utforma är i första hand beroende av att man gör en behovsanalys för att kunna genomföra en stegvis process i förändringsarbetet. I mitt fall innebar det att skriva en tydlig plan och genom arbetslagets hjälp skapa en tillrättalagd fysisk miljö som var estetisk tilltalande, kreativ, tillgänglig och pedagogisk. Målet var att skapa en inspirerande och inbjudande miljö som uppmuntrade barnen till att mötas, kommunicera, undersöka och samarbeta. Eftersom miljön ständigt är föränderlig beroende på hur samhället förändras, bland annat i form av uppdaterade styrdokument och barnens intressen och behov, behöver utvecklingen av miljön ständigt hållas vid liv.

En annan viktig aspekt är att föräldrar ska få vara delaktiga i det stegvisa förloppet och på så sätt följa barnens utvecklingsprocesser. I vårt fall säkerställdes detta genom att skriva detaljerade pedagogiska månadsbrev samt dagliga Instagram- uppdateringar för att nå ut med information till föräldrar. Instagram blev ett särskilt användbart verktyg i att dokumentera och göra föräldrar och barn delaktiga i vår vardag. Tillsammans kunde föräldrarna reflektera och titta på bilder och videoklipp med barnen för att skapa en dialog tillsammans med sina barn och en förståelse hemma kring barnens dagar och upplevelser på förskolan.

En annan viktig del i processen har varit att inkludera arbetslaget genom att styra upp aktivitetsscheman som beskriver dagliga rutiner. Detta innefattar aktiviteter, uppdelning av barngrupper utifrån behov och utvecklingsstadier samt en tydlig och rättvis fördelning mellan kollegor. På så vis har alla i arbetslaget

kunnat driva den naturliga undervisningen i leken oavsett omständigheter.

Genom att observera barnens lek före och under processen upptäckte vi pedagoger förändringar i barnens nyfikenhet, utforskande och lekar. Barnen stannade till i varje rum och lekte närvarande istället för att kasta leksakerna på golvet. Våra observationer av barnen före miljöprojektet var att barnen inte hittade en naturlig väg till att leka och lära och istället ”förstörde” eller kastade leksaker runt i rummet. Detta skapade en hög ljudvolym, oordning och en obalans i barnens rutiner. Som jag tidigare nämnt menar jag att en understimulerad miljö rubbar barns utveckling när de inte finner mening eller ro i miljön och i utbudet av leksaker. Genom att vi pedagoger erbjöd barnen en lagom mängd utvecklande leksaker, som byttes ut allt eftersom, och genom vår närvaro och nyfikenhet skapades nu en mer harmonisk miljö. Alla rum började snart flyta in i varandra och skapa en helhet. Ett exempel var att barnen med hjälp av pedagogernas engagemang nu såg ett samband mellan stationerna. Vi kunde nu tillsammans med barnen odla samt mata djuren i naturhörnan för att sedan, med våra råvaror, åka sjungandes i vår nyskapade buss till köket där vi lagade maten som sedan såldes i kiosken bredvid. Ett annat exempel var att barnen utforskade djuren i naturhörnan och sedan på eget initiativ gick fram till vår sensoriska aktivitetshörna för att jämföra djurens päls och klappa på de levande bildböckerna som fanns på vägen.

Malmers (2002) matematiska ordlistor var alltid närvarande i vårt dagliga språk och vi pedagoger observerade att de allra yngsta barnen tog till sig begreppen naturligt i leken genom att uttrycka sig genom gester och kroppsspråk. Barnen använde, inom några månader, de matematiska begreppen verbalt för att beskriva olika delar i leken och kunde nu använda många jämförelseord.

Utifrån observationsmallen kunde vi konstatera att barnens språkutveckling ökade i snabb takt genom att vi pedagoger hittade ett gemensamt förhållningsätt och ett gemensamt språk, dels genom Malmers (ibid.) matematiska ordlista dels relevant litteratur i kombination med olika estetiska uttrycksmedel. Pedagoger med utländsk bakgrund upplevde ordlistorna som en guide till ordförståelsen i leken. De matematiska ordlistorna delades ut till alla avdelningar på förskolan i ett försök att skapa en röd tråd genom hela verksamheten vilket även hade i syfte att förbereda barnen inför skolan. Även föräldrar upp-

märksammade den språkliga förändringen genom att uttrycka följande:

Bara på denna korta period har mitt barn lärt sig och utvecklats så himla mycket. Språket har bara exploderat.

Den kvalitativa undersökningen visade att samtliga föräldrar var positiva och nöjda med det arbete vi pedagoger utfört. Vid lämning och hämtning visade barnen ofta föräldrarna de olika rummen och aktiviteterna. En värdefull mening arbetslaget fick höra från en förälder på vårt föräldramöte var: ”Vi insåg inte hur mycket pedagogik det är på en småbarnsavdelning”. Majoriteten föräldrar instämde och fick en förändrad syn på den pedagogiska miljön på småbarnsavdelningar. Detta kan vi pedagoger även se genom resultatet i vår kvalitativa undersökning som visar att samtliga föräldrar kände sig trygga och tack samma över vårt engagemang och var mycket imponerade över barnens språkutveckling och vårt samarbete. Att föräldrarna upplevde en skillnad i barnens språkutveckling hemma kändes otroligt roligt för oss pedagoger att höra då vi lagt ner mycket tid, kraft och omsorg på varje barn jämlikt och hjärtligt. Vi pedagoger konstaterade att den nya miljön gav positiva resultat i barnens lekar, begrepp de använde i vardagspråket och i nyfikenheten och lusten att lära.

Hur tar man på bästa sätt tillvara barnens intressen i verksamheten?

Att dela ut enkäten ”Mitt barns intressen och tankar” (se bilaga 4) bidrog till att barnens intressen naturligt flätades in i verksamheten genom delaktiga föräldrar som var experterna när det kom till deras barn.

En viktig process var att forma och inspirera varje lekhörna så detaljerat som möjligt genom att erbjuda barnen en överraskande, utmanande, estetiskt tilltalande och välkomnande miljö där vi pedagoger bjöd på delaktighet och spänning.

Att forma en innemiljö är en process som ständigt förändras då barn såväl som verkligheten ständigt förändras och man upptäcker nya områden tillsammans. Det innebär att diskussionen om miljön ständigt måste hållas vid liv för att anpassa miljön efter barnens växande och föränderliga intressen och behov.

Att ta tillvara på barnens intressen är en viktig aspekt men jag kan efter detta projekt även konstatera att det är lika viktigt att ta tillvara på och locka fram

alla pedagogers kunskaper och intressen för att skapa glädje och kvalitet i verksamheten. Att utvecklas som pedagog gör att man hittar en mening med sin vardag och finner glädje, motivation och en drivkraft i att skapa, leka med och undervisa barnen. Detta leder i sin tur till att man ser varje barn och upptäcker nya intresseområden tillsammans.

I intervjuerna med föräldrarna visade resultaten att samtliga föräldrar upplevde att just deras barns intressen togs tillvara, i utformningen av den pedagogiska miljön, genom enkäten "Mitt barns intressen och tankar" (se bilaga 4). En förälder beskrev följande under en av intervjuerna:

Ni ser mitt barn och tar tillvara på alla intressen. Då blir det roligt att komma till förskolan och leka när ni gör så många varierande saker. Jag skulle vilja vara barn och gå på förskolan igen.

En gemensam nämnare i enkäten "Mitt barns intressen och tankar" (se bilaga 4) visade att samtliga barn var intresserade av litteratur och skapande verksamhet såsom musik, sång, och dans. Utifrån barnens intressen erbjöd vi pedagoger därmed barnen aktiviteter på

avdelningen genom dagliga gemensamma aktiviteter så som bokläsnings- och musikstunder. Aktiviteterna flätades naturligt ihop med bland annat matematik, gymnastik, naturkunskap, teknik och språk. Genom att ta tillvara på barnens intressen skapades en trygghet genom rutiner, och en gemenskap där barnen vågade utforska, leka och därmed lära sig.

Barnen har även varit en viktig del av skapandeprocessen i att utforma de olika rummen där både barn och vuxna tillsammans klippt, klistrat, målat, skapat sensoriskt material och redskap till köket, fyllt och tömt lådor med inspirationsmaterial och mycket mera. Att barnen själva har fått välja mellan aktiviteter och varit med under processen har bidragit till att barnens intressen och delaktighet tagits tillvara på och utvecklats. Det högsta betyget i detta projekt kommer från barnen som ivrigt kliver in på förskolan varje morgon och knappt säger hejdå till sina föräldrar då de längtar till att få leka och lära i den nya trygga och utforskande miljön. Barnen, även de allra yngsta, uttrycker sig och pratar om miljön och om pedagogerna hemma vilket visar att de reflekterar över våra dagar på förskolan.

SAMMANFATTNING

SAMMANFATTNINGSVIS KAN JAG konstatera att miljöprojektet ”Miljön som den tredje pedagogen” har bidragit till en fysisk tillrättalagd och tydlig pedagogisk miljö med inspiration från olika pedagogiker. Miljön är estetiskt tilltalande och pedagogiken skapar en röd tråd som kommer att följa barnen genom lärandet på förskolan. I processen kan man finna många olika faktorer för ett lyckat koncept. Utbildningsplanen, läroplanen, relevant litteratur i kombination med barnens intressen har flätats ihop vilket resulterat i att barnens ordförråd ökat i snabb takt. Tillsammans med arbetslaget har jag som arbetslagsledare vågat ta ett stort kliv framåt, tänkt utanför ramarna och förändrat miljön, vilket har inneburit ett stort lyft för verksamheten, de allra yngsta barnen och för pedagogerna inom småbarnsavdelningen.

Genom detta projekt hoppas jag kunna inspirera andra pedagoger till att våga förändra, hitta rätt verktyg för att förändra miljöerna på förskolorna och därmed förbereda barnen inför framtiden och skolan. Tidsaspekten är en faktor man måste förhålla sig till för att lyckas genomföra olika delar av projektet. Genom att skapa ett tydligt samarbete i arbetslaget där alla pedagoger hjälps åt och att bjuda in och involvera pedagoger, barn, föräldrar och annan personal på skolan såsom vaktmästare i projektet har tidsaspekten kunnat hanteras. Om man inte har tillgång till hjälp från arbetslaget eller vaktmästare är ett råd att invol-

vera andra enheter i projektet. Man kan till exempel fråga om någon skola eller gymnasieskola skulle vilja vara en del av ett förskoleprojekt med fokus på miljö och samtidigt bidra till elevernas arbetslivserfarenhet och till att förskollärarna vinner tid.

Att släppa in föräldrar i vår vardag, att våga förändra miljön och utforma pedagogiken är en möjlighet att inte bara lyfta upp barnen utan även förskolan och visa föräldrar att förskolan är så mycket mer än bara ”dagis”. Som jag tidigare nämnt omfattar begreppet ”Miljön som den tredje pedagogen” dels den fysiska, kulturella och sociala miljön dels pedagogernas motiv, strukturer, organisation, utforskande och genomförande av idéer.

Förskolan är de flesta barns första möte med samhället. Det är just här barnens nyfikenhet, lek, lärande och trygghet tar sin början. Vår uppgift som pedagoger är att skapa positiva möjligheter och förutsättningar genom att titta på helheten i miljön, göra den tillgänglig och låta barnen vara med att skapa och omskapa sin miljö. Först då kan vi pedagoger tillsammans med barnen skapa inspirerande miljöer och utgå från att miljön är som den tredje pedagogen!

REFERENSLISTA

- ★ Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö: En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Forskning i fokus, (25) <http://www.skolhusgruppen.se/Homepage/Download-File/f/1002820/h/282b0c096834a1b67b3a2c65bfe6bdaf/L%C3%A4rande%2Boch%2Bfysisk%2Bmilj%C3%B6> (2020-07-18)
- ★ Edlund, L. (2016). *De yngsta och läroplanen*. Stockholm: Edlund lärarförlaget.
- ★ Ektorps skolenhets förskolor. (2020). *Utbildningsplan*. [Internt material]. Nacka: Ektorps skolenhets förskolors utbildningsplan.
- ★ Linder, L. (2016). *Pedagogisk miljö i tanke och handling*. Stockholm: Lärarförlaget.
- ★ Malmer, G. (2002). *Bra matematik för alla – Nödvändig för elever med inlärningsvärigheter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- ★ Montessori, M. (1998). *Att bli en människa & Utbildning för en ny värld*. Jönköping: Seminarium Utbildning & Förlag AB.
- ★ Odegard, N. (2015). *Återbruk som kreativ kraft*. Stockholm: Lärarförlaget.
- ★ Skolinspektionen. (2017). *Förskolans arbete med matematik, naturvetenskap och teknik*. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2017/forskolans-arbete-med-matematik-teknik-och-naturvetenskap/forskolans-arbete-med-ma-no-te-rapport.pdf> (2020-07-18)
- ★ Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan; Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf> (2020-07-18)
- ★ Vygotskij, Lev S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB.
- ★ Wåga & Wilja. (2018). *Arbetsplan för Wåga och Wiljas förskolor*. <https://www.wagaowilja.se/Portals/Wagaowilja/MLData/Documents/14809/arbetsplan-for-waga-och-wilja-forskolor-2018.pdf> (2020-07-18)

BILAGOR

BILAGA 1: FÖRE OCH EFTERBILDER PÅ INNEMILJÖN

Figur 1 Sensoriska aktivitetshörnan före och efter

Figur 2 Bygg och ljushörnan före och efter

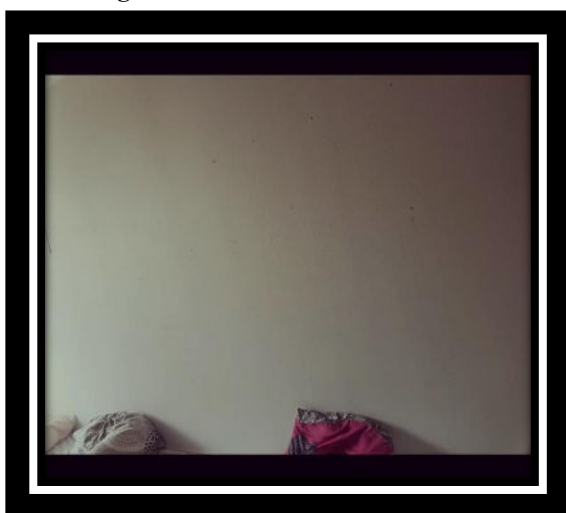
Figur 3 Fantasihörnan före och efter

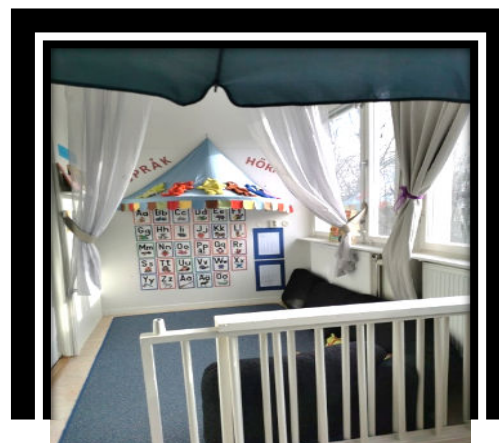
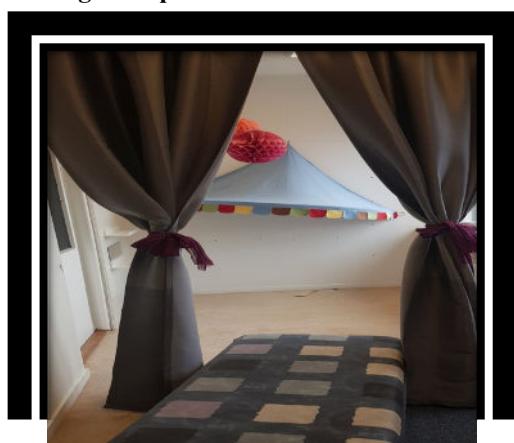
Figur 4 Problemlösarhörnan före och efter

Figur 5 Vilrummet före och efter

Figur 6 Språkhörnan före och efter

BILAGA 2: INTERVJUFRÅGOR TILL FÖRÄLDRAR

Intervjufrågor

1. Har den pedagogiska miljön haft en positiv/negativ inverkan på ditt barns lust att komma till förskolan före och efter miljöprojektet?
2. Anser du att vi pedagoger har tagit tillvara på just ditt barns intressen i utvecklandet av verksamheten under projektets gång?
3. Är du nöjd med uppbyggnaden av de olika miljöerna, stationerna/mötesplatserna som skapats utifrån ditt barns intressen och tankar?
4. Anser du att den pedagogiska miljön är tydligt strukturerad, för att man skall kunna se vilket undervisningsområde varje station/mötesplats erbjuder utifrån utbildningsplanen, forskning och läroplanen som presenterats på Instagram, i månadsbrev och under föräldramöten?
5. Anser du att innemiljön är inspirerande och pedagogisk?
6. Utvecklas ditt barn språkligt och kunskapsmässigt utifrån den tydligt strukturerade miljön och pedagogiken? Utveckla gärna i så fall på vilket sätt.
7. Har du som förälder upplevt att ditt barn fått ett ökat välmående under projektets gång?
8. Har du som förälder känt ett ökat välmående och känt dig delaktig under projektets gång?
9. Skulle du rekommendera ditt barns förskola/avdelning till andra föräldrar?
10. Har du några övriga tankar kring den pedagogiska miljön och verksamheten?

BILAGA 3: OBSERVATIONSMALL

Observationsmall att använda under projektet/aktivitetens gång

Observation:

Datum:

Barnen gör/säger Sammanfatta i punktform	Reflektion Så här tänker vi pedagoger om det vi ser och hör. Så här tänker barnen om det de ser, hör och gör.	Idéer nästa steg Hur ska vi använda det vi har observerat vilka utmaningar ska vi ge till barnen?	Planering inför nästa steg Vem gör vad? Delge barnen vad som planerats, hur tas det emot? Vad tycker/tänker barnen?

Avslutningsreflektion-Projektutvärdering: (Vald aktivitets/projekt)

Datum:

Vilka erfarenheter har barnen gjort enligt dem själva?

(Vad säger barnen om det de upplevt?)

Vilka erfarenheter har barnen gjort enligt oss pedagoger?

Kopplat till läroplanens målområden

Utvärdering

Hur har det gått?
Kan vi ta med oss något inför kommande projekt/aktiviteter?

Övrigt

MITT BARNS INTRESSEN OCH TANKAR

Vi välkomnar ett samarbete med er föräldrar som är experter på era barn och ni föräldrar får vara med i denna spännande process genom att hjälpa oss att lära känna ert barn ännu mer. Vi skulle vara otroligt tacksamma om ni kunde berätta lite om era barns intressen och tankar utanför förskolan. Det kan handla om vilka gester eller begrepp barnet kommunicerar med hemma, vilken musik barnet lyssnar på, vad barnet tycker om att äta, vad barnet tycker om att leka med, kanske har barnet upptäckt någonting nytt som barnet tycker särskilt mycket om att göra. Man kan tänka på de fem sinnen när man funderar över barnets intressen, smak, lukt, syn, hörsel och känsel. Skriv även gärna om ni pratar andra språk hemma. Detta blir ett underlag för att kunna integrera barnens intressen i verksamheten och få dem att känna sig välkomna.

Mitt barn tycker om att lyssna på (musik, ljud ute osv):

Mitt barn tycker om att äta/Mitt barn tycker mindre om att äta:

Mitt barn tycker om att titta på (böcker, tv program, filmer osv):

Mitt barn brukar prata om (genom språk eller gester):

Övrigt som mitt barn har intresse för så som till exempel lekar, dans, leksaker osv

Fyll gärna i och lämna in era barns intressen och tankar så fort som möjligt så att vi pedagoger kan fortsätta vår process med att göra vår utforskande innemiljö fantastisk tillsammans med era barn ☺

Läs gärna igenom det pedagogiska månadsbrevet innan ni fyller i barnets intressen och tankar. Där får ni en detaljerad beskrivning kring utformningen av verksamheten vi bedriver.

Tack för att ni är delaktiga och för att vi pedagoger får dela våra dagar tillsammans med era barn varje dag, dem är fantastiska!

Gudrun Malmers Matematikordlista

Matematik-ordlista A

A. BENÄMNINGAR för t ex färg, form, storlek, utseende

B1. JÄMFÖRELSEORD HUR?

1. STORLEK	<i>stor</i>	<i>större</i>	<i>störst</i>
	<i>liten</i>	<i>mindre</i>	<i>minst</i>
2. ANTAL	<i>många</i>	<i>fler</i>	<i>flest</i>
	<i>få</i>	<i>färre</i>	<i>färst</i>
3. KVANTITET (volym)	<i>mycket</i>	<i>mer (mera)</i>	<i>mest</i>
	<i>lite</i>	<i>mindre</i>	<i>minst</i>
4. MASSA (vikt)	<i>tung</i>	<i>tyngre</i>	<i>tyngst</i>
	<i>lätt</i>	<i>lättare</i>	<i>lättast</i>
5. LÄNGD	<i>lång</i>	<i>längre</i>	<i>längst</i>
	<i>kort</i>	<i>kortare</i>	<i>kortast</i>
6. HÖJD	<i>hög</i>	<i>högre</i>	<i>högst</i>
	<i>låg</i>	<i>lägre</i>	<i>lägst</i>
7. BREDD	<i>bred</i>	<i>bredare</i>	<i>bredast</i>
	<i>smal</i>	<i>smalare</i>	<i>smalast</i>
8. TJOCKLEK	<i>tjock</i>	<i>tjockare</i>	<i>tjockast</i>
	<i>tunn</i>	<i>tunnare</i>	<i>tunnast</i>
9. ÅLDER	<i>gammal</i>	<i>äldre</i>	<i>äldst</i>
	<i>ung</i>	<i>yngre</i>	<i>yngst</i>
10. PRIS	<i>dyr</i>	<i>dyrare</i>	<i>dyrast</i>
	<i>billig</i>	<i>billigare</i>	<i>billigast</i>

Matematik-ordlista B

B2. ORD som används i kombination med jämförelseord

alla	hälften halv	hälften så mycket	
	dubbelt	dubbelt så mycket	
ingen	ingenting	knappt	nästan
någon	någonting	drygt	ungefär
lite mer än	lite mindre än	resten	ringa
udda	jämna	full	tom

C. LÄGESORD

VAR?

i			framför	utanför
på	ovanpå		bakom	innanför
över	överst		bredvid	ovanför
under	underst		mellan	nedanför
först	i början		högst upp	
sist	i slutet		längst ned	
före	i mitten		nära	
efter	mitt på		närmast	
upp	uppåt	fram	framåt	till vänster
ner	neråt	bak	bakåt	till höger

D. TIDSORD

NÄR?

nu	i dag	i går	snart
då	i morgon	i förrgår	nyss
förr	i övermorgon	i fjol	sedan
alltid	ständigt	om en stund	strax
aldrig	sällan	för en stund sedan	
ofta	ibland	längesedan	
oftast	emellanåt	varje (varannan) dag	

(Malmer, 2002, s. 228-229)

SKOLPORTEN